

Relief-karte.*)

Zemljepis je lep in mikaven predmet, ki se učencem tudi dobro vtisne v glavo, ako ima učitelj zanj dobra učila. Globusa s telurijem mu ne sme manjkati, imeti mu je tudi več stenskih zemljevidov; otroci naj imajo v rokah pa priročne atlase. Teh učil potrebuje šola za astronomiški in politiški zemljepis; za fizikalni del zemljepisa mu pa s temi še ni dovolj pomagano. Da si učenec pravilno predstavlja površje zemljino: višave, nižine, planote, doline, reke, jezera, morje, gorovje, sedla, otoke, polotoke itd., priti mu moramo na pomoč z nazornimi sredstvi. V nekaterih najnovejših atlasih so slike o raznih oblikah zemljinega površja; izišle so tudi posebne stenske slike, ki vse to predstavljajo, n. pr. Hirt-ova: *Die Hauptformen der Erdoberfläche*, ali Pichler-jeva enaka izdaja. S takimi slikami si učitelj veliko pomaga in zadobi prepričanje, da otroci ne ponavljajo samo učiteljevih besedi, kadar so vprašani, ampak da strinjajo užé kolikor toliko pravih pojmov s svojimi odgovori.

Najpraktičnejše bi učitelj sevéda učil zemljepis, ako bi učence po svetu vodil, zdaj k izvirku, zdaj k iztoku reke, pa zopet na vrh in k vznožju gore, sredi morja k zelenemu otoku, skozi predore itd. To srečo uživajo pa edino le otroci bogatinov in privatni učitelji pri milijonarjih. Do pravih pojmov v fizikalnem zemljepisu se pa pride tudi po modelih. Izdelujejo užé modele posameznih oblik naše zemlje, in sicer po naravnih skupinah razvrščene; n. pr. visoko gorovje z ledeniki, ognjenike, sredogorje, hribovje, jezera itd. Taka draga učila izdeluje profesor Heim v Zürichu; stanejo pa kaj veliko, toliko pač, da se jih težko katera učilnica omisli.

Cenejše učilo te vrste je sestavil profesor Klar v Sternbergu na Moravskem. To je namreč terminologični relifni zemljevid. Na tem vzvišenem zemljevidu je v skupini idealni sestav vpodobljenih 214 zemljepisnih pojmov. Ta relief je iz papirne mase, 113 cm dolg in 100 cm širok, dosta velik torej, da učenci užé v nekolikošni daljavi razločujejo njegove posameznosti. Privit je v lesene okvire in ima jermene in kaveljne, s katerimi se more tudi na šolsko tablo obesiti. Težak je 24 kg, in stane 21 gld. Pridjana je terminologija, v kateremkoli jeziku skoro naročnik želi. Slovenska poimenovanja je preskrbel Klaru g. dr. Kos, profesor v Kopru. Ta relief je po zagotovilu strokovnjaka svoje cene popolnoma vreden; namenjen je srednjim in meščanskim učilnicam. Za ljudske šole pa prireja enak relif po Klar-ovem vzgledu direktor dr. Sonnek v Brnu; ta bode stal le 10 gld.

Videl sem užé nekatere reliefe, n. pr. v Graški stalni učilski razstavi; teh opisanih pa se nisem še mogel ogledati. Kar sem tû o njih povedal, posnel sem iz privatnih pisem profesorjev Klara in dr. Kosa ter iz ocene teh reliefov, ki so se po časnikih brale. Sledeči relief pa stoji pred menoj:

Velika šolska dobrotnica, gospa Josipina Hočevnar v Krškem, kupila je meščanski šoli pri nas relief-karto, ki predstavlja najzanimivejši del naše dežele, namreč gorenji (glavni) del Julijskih Alp, t. j. skupino Mangartsko in Triglavsko s sosedno goriško Trento. Ta relief-karta sestoji iz 4 delov: Triglav, Bohinj, Triglavsko jezero in Trento. Izdelana je iz papirne mase in kaj dobro posnema naravo. Na njej zapaziš veliko ložje gorenske velikane, kakor na zemljevidu. Vsa divno-romantična narava stopa ti kakor živa, kakor v resnici pred oči. Na njej se lahko učiš zemljepisa; vsaj lahko s prstom stopiš vrh Triglava, vsaj lahko potiplješ, kjer hladna Savica izpod skale v slap šumi, vsaj se lahko s prstom pelješ po svetlem Bohinjskem jezeru gor in dol. Če si se kranjskih planin na-

*) Izgovori: Reljef. To je francoska beseda in znači vzvišeno izdelano podobo, na kateri so globine, vdrtine in višine v mali meri, pač to po naravi posneti predmet. Pis.

gledal, lahko preskočiš v Trento, lahko zasleduješ mejo med obema deželama ali pa po Krnu z divjo kozo vred skakaš od skale do skale. Pa še rajše bodeš šel v dolino k Peričniku in se potem po Podkorenski dolini kraj dolinske Save po železnici peljal proti Bledu in Radovljici. Staj po tej relief-karti ni več; kajti Bleda in tega mesteca nima. Ipak je ta vzvišena karta kaj dragoceno učilo; stane menda zelo veliko blago gospó, ki mu je tudi lepo stajalo s steklenim pokrovom preskrbela, za kar se jej v imenu šole prav toplo zahvaljujem.*)

I. Lapajne.

Domoznanstvo kranjske vojvodine.

Spisal Iv. Lapajne.

Predgovor.

Prelepo kranjsko deželo, jedro slovenskih pokrajin, opisovali so do zdaj vrli domoljubi največ le v nemškem jeziku: Valvasor, Linhart in Dimitz, vsi so jo opisovali v jeziku, katerega naš národ ne govori in navadno tudi ne ume. Za kranjske Slovence to gotovo častno ni, da nimajo zgodovine svoje dežele v svojem jeziku. Ali ni mar tudi živa potreba za tako delo, ako bi užé naš ponos nas k temu ne spodbujal? Ali ne potrebuje mar slehern kranjski učitelj takega navoda, da more uspešno to stvarino v ljudski šoli obravnavati? Ali ni mar potrebno, da se dá učiteljskemu pripravniku, ki hoče postati na Kranjskem učitelj, taka knjiga v roko? Tudi dijaki srednjih šol potrebujejo takega berila; vsaj je n. pr. domoznanstvo z ozirom na domačo deželo predpisana stvarina v 4. gimnazijskem razredu. Sicer pa slehern Kranjec rad bere v domačem jeziku zgodovino svoje domače dežele. Zavoljo tega menim, da bode marsikateremu s pričujočem spisom ustrezno. Pri spisovanji bila mi je mala Dimitz-ova zgodovina vodilo. Postopal sem pri izbiranju stvarine po načrtu njegovega dobrega dela; dal sem pač svoji knjigi, ki ima slovensko lice, tudi več slovenskega jedra, nego ga imajo Dimitz-ove knjige; kajti zgodovinsko je gotovo in utrjeno, da je bila Kranjska dežela od nekdanj prava slovenska krajina. Pričujoči spis naj bode v malem okviru to, kar imajo Goričanje v Rutarjevi knjigi „Domoznanstvo poknežene grofije Goriške“ (založila c. kr. šolska zaloga) ali Štajerci v dr. Hirsch-ovi Haimatskunde ali Korošci v Quantschnigg-ovi knjigi sličnega zadržaja. V naslednjem se bodem potrudil in bodem podajal iz kranjske zgodovine (in naposled tudi iz zemljepisnega dela) toliko, kolikor bi mogli z uspehom prebaviti učiteljski pripravniki v 3. letu, kjer se jim je poleg Avstro-Ogerske še specijelno baviti z domačo deželo, enako kakor dijakom 4. gimnazijalnega razreda. Ljudskim učiteljem v praktični službi bode zgodovinski del tega spisa le bolj berilo v ta namen, da bodo mogli zgodovinske slike, katere v šoli obravnavajo, spraviti v pravilnejšo zvezo; kajti o pravi zgodovini v ljudski šoli ne more biti govora; ondí se podajajo le posamezne slike, katere pa mora učitelj vezati med seboj, da se mladina vsaj nekoliko zaveda, v kakšnem redu in kakšni zvezi so se svetovni dogodki vršili. Naslednje črtice naj bodo učiteljem merilo za stvarino zgodovinsko le v tem obziru, da globokeje naj ne segajo, kakor smo tú obravnavali, ker bi sicer le malo zgodovinskih slik mogli vzeti. Važnost predmeta pa vendar terja, da se iz slehernega veka obravnava vsaj nekaj najvažnejših momentov, zgodovinskih dogodkov in oseb. Ta spis bode obsegal tri dele: a) kratko zgodovino, b) kratek zemljepis kranjske dežele, c) navod za metodiško obravnavanje teh stvarin na raznih stopnjah ljudske šole na Kranjskem.

*) Ta relief je izvirno delo nekega fotografa na Bledu; strokovnjaki so ga zelo pohvalili. Ljubljanski muzej ima kopijo (posnetek) njegovo.